

Limburgers net als Vlamingen

Vervolg **Gewone mensen** van pagina 1

koers aan de Berendries naar het dorpscafé lopen, maar alle straten stonden vol met frituurtenten. Een Vlaamse wielerklassieker is een onafgebroken keten dorpskermissen. Ik nam een sluiproute via het kerkhof naar het dorpsplein. Tot mijn schrik zag ik ineens een grafsteen met daarop de naam ‘Herman De Croo’. Op de steen stond enkel zijn geboortedatum. Alleen de overlijdensdatum moet nog in de steen worden gegraveerd. Zijn graf staat klaar in zijn geboortedorp; ook in de dood is De Croo streekgebonden.

Voor de meesten uit de politiek-culturele elites in Europa lijkt een figuur als De Croo bizar en folkloristisch, een soort restant uit een semi-feodaal tijdperk. In de tijd van globalisering is er geen plaats meer voor dorpspatriottisme. Politiek-culturele elites bestaan in toenemende mate uit mensen die shoppen op 5th Avenue in New York, die een theatervoorstelling meepakken tijdens een conferentie in Londen, even een kijkje nemen in China omdat het daar gebeurt, of een bezoek brengen aan de Zuidpool om te zien hoe erg de opwarming van de aarde is. Een De Croo past niet in dat wereldbeeld, ook al stemmen in zijn streek alle nonnen op de liberale, vrijzinnige politicus, wat in Vlaanderen onderwerp van discussie op de biechtstoel kan zijn.

Er is een opmerkelijke paradox. Hoe meer spraakmakende elites zich spiegelen aan het kosmopolitische leven en de culturele trends in de wereldsteden, hoe meer de gewone kiezer – voor wie dat allemaal ver van zijn bed is – zijn heil zoekt bij politici en partijen die de ‘eigenheid’ profileren. Hoe meer internationalisering, hoe meer ook de behoefte aan een beschermde leefwereld, dichtbij huis. Globalisering produceert een brede onderstroom in het electoraat van mensen die ‘ergens willen thuis-

horen’ en ‘ergens willen bijhoren’.

Zowel Bart De Wever als Geert Wilders heeft die onderstroom in de Lage Landen weten te kanaliseren, zij het beiden op een andere manier en met een ander verhaal. Vorig jaar kregen de Vlaamse kiezers nog van ex-premier Jean-Luc Dehaene te horen dat ze niet op de N-VA van De Wever moesten stemmen omdat het toch maar ‘een kleine partij’ was. Franstalige politici noemden hem ‘staatsgevaarlijk’. Wilders stuitte op nog meer weerstand van het establishment. Hij kreeg een proces aan zijn broek en tal van opinieleiders voelden zich geroepen een stemadvies tegen Wilders af te geven. Het effect van dergelijke acties is omgekeerd evenredig aan de intentie. De Wever en Wilders groeiden vanzelf uit tot anti-establishment figuren.

Hun boodschap is anders van aard, maar heeft wel eenzelfde strekking: de ‘eigenheid’ als bakermat. Bij De Wever is dat een (meer) zelfstandig Vlaanderen in een democratisch Europa. Voor de Europese elite is dit verwarrend: een politicus die zich geen Europese maar een Vlaamse identiteit aanmeet en die droomt over een ‘Europa van de regio’s’, met daarin een autonoom Vlaanderen. Geen enkele Europese bureaukraat begrijpt dat Vlaanderen meer zichzelf wil zijn, meer autonomie wil hebben om zijn eigen lot te bepalen. Franstalige media voeden dit beeld van Vlaanderen als aberratie van de geschiedenis om de Vlaamse nationale beweging, waarvan de N-VA de politieke afgeleide is, in de hoek te drukken van bekrompen, egoïstisch, kleinburgerlijk vlagvertoon. Maar in tijden van economische crisis bestaat in Vlaanderen een groeiende weezin om jaarlijks ruim 6 miljard euro naar het zuiden van het land te transfereren via de sociale zekerheid. In België is de werkloosheidsuitkering onbeperkt in de tijd, wat een subsidiestroom naar Waalse steden met

hoge werkloosheid op gang heeft gebracht. Solidariteit heeft zo zijn grenzen, en Thomas Leyens, de voorzitter van het Belgisch Verbond van Ondernemers, noemde België al het ‘Griekenland van het Noorden’.

De Wever heeft het gevoel dat Vlaanderen meer voor zichzelf moet opkomen, politiek verzilverd. Hij is geen radicaal zoals De Winter, maar een gezellig, humoristisch Jerommeke met een gevoel voor zelfspot. Hij schreeuwt niet van de daken, maar zegt wat ‘de mensen denken’ op een manier die de doorsnee Vlaming bevalt: gevat en gevuld met leukigheidjes. Vlamingen zien in hem de man die Vlaanderen zijn ‘eigenheid’ geeft ten opzichte van de Franstaligen, die zich cultureel superieur wanen. Hij wordt gezien als de politicus die Vlaanderen zelfrespect geeft en een einde maakt aan een beklemmend minderwaardigheidsgevoel. De tijd van de Vlaming als ‘klein boerke’ is al lang voorbij, maar het spookt nog in de hoofden van veel Vlamingen.

Bij Wilders is de invalshoek anders. Hij gaat uit van een trotse natie en van een eigen identiteit die Nederlanders lang hebben ontkend, of verscholen achter een onverholten Oranjegevoel. De opmerking van prinses Máxima dat ‘de Nederlander niet bestaat’ heeft meer te maken met figuren uit de culturele elite die haar een inburgeringscursus gaven, dan met Máxima zelf. Nederlanders kenden een gemeenschapsgevoel, maar ze zijn bang de kernwaarden van die gemeenschap te verliezen door immigratie en islamisering van de stedelijke gebieden. In één generatie is de sociologische samenstelling van Nederland veranderd en het culturele effect heeft de bevolking een gevoel van *Überfremdung* gegeven. Zoekt De Wever naar wegen om de eigenheid van Vlaanderen politiek te winnen, Wilders appelleert aan het sentiment van een Nederlandse culturele identiteit

die velen vrezen te verliezen. Achter een hoofd-doekenverbod, op zich slechts één aspect van een breed maatschappelijk verschijnsel, zit een hele wereld. Nederlanders willen die wereld niet en Wilders vertolkt dat. Het CDA, de partij die weer de natuurlijke regeringspartij leek, kreeg de grootste klap en verloor massaal veel stemmen aan Wilders.

Het CDA werd verantwoordelijk gehouden voor de *Überfremdung* en het verloor vooral in Limburg en Noord-Brabant, provincies die golden als bastion van de christen-democratie. Het feit dat Wilders uit Limburg komt, maakte hem er een machtsfactor. Limburgers stemmen, net als Vlamingen, op basis van een streekgebonden verwantschap. De keuze tussen Balkenende, de stijve protestant uit Zeeland, en de bedreigde provinciegenoot Wilders was snel gemaakt. *Il faut être de quelque part*. Wilders komt uit Limburg.

Voor Haagse regenten, Europese bureaucraten en de Brusselse Franstalige bureaucratie klinkt de stem voor het ‘eigene’ tribaal, provincialistisch en nationalistisch. Het lijkt voor hen, klein in getal, tegen de tijdgeest in te gaan. Maar toch, het vertolkt de tijdgeest van een groot deel van het electoraat, dat beschutting zoekt in een vertrouwde eigenheid, in een eigen identiteit. Het Britse Labour verloor de verkiezingen, onder andere omdat premier Gordon Brown een trouwe Labourkiezer, die ook het gevoel van *Überfremdung* verwoorde, afdeed als ‘that bigoted woman’. Daarmee gaf hij zijn eigen partij de genadeklap. De Amerikaanse Sarah Palin is een cultureel-politiek icoon in de *Midwest* en het Zuiden van de VS, waar hele volkstammen zich verraden voelen door de regerende elite in Washington en de spraakmakende gemeente in Manhattan.

Misschien is het toch nuttig als politieke leiders wat minder kijken naar de jetset en wat meer naar de *roots* van gewone mensen.

Foto Hollandse Hoogte

Politici schiepen een kloof tussen henzelf en de politiek

Dankzij de politisering van de kloof tussen burger en politiek hebben ‘Henk en Ingrid’ een stem gekregen en roept de beroepspoliticus om het hardst dat wat er op het Binnenhof gebeurt eigenlijk helemaal niet zo belangrijk is.

Dick Houtman en Peter Achterberg

Respectievelijk als hoogleraar cultuursociologie en universitair docent cultuursociologie verbonden aan het Centre for Rotterdam Cultural Sociology aan de Erasmus Universiteit Rotterdam.

Tien jaar geleden bestond de niet in politiek geïnteresseerde laagopgeleide burger eigenlijk alleen in de statistieken van politicoslogen over politiek cynisme of dalende opkomsten bij verkiezingen, maar inmiddels is hij politiek wakker gekust. Hoe ingrijpend hij de Nederlandse politieke verhoudingen inmiddels heeft veranderd, wordt nog eens onderstreept door de monstercore van Wilders’ PVV bij de Tweede Kamerverkiezingen. Rita Verdonk gooide in het voorjaar van 2008 in de peilingen al even hoge ogen en de PVV-score is ook vergelijkbaar met de 26 zetels die de LPF in 2002 wist te incasseren. Het kabinet-Balkenende I, waartoe de LPF destijds toetrad, viel echter reeds drie maanden na zijn beëdiging en de partij zelf werd zes jaar na haar oprichting ook alweer opgeheven. En zoals Wilders inmiddels Verdonk heeft teruggestuurd naar de politieke coulissen, behoeft het evenmin te verbazen wanneer de PVV binnen een paar jaar ook zelf weer moet plaatsmaken voor een rechts-populistische nieuwkomer.

Men moet zich dan ook niet blindstaren op de PVV, want het succes van Wilders’ partij is welbeschouwd slechts een oppervlakkige manifestatie van een meer fundamentele verandering die begon met de politieke aardverschuiving waardoor Nederland in 2002 werd getroffen. Destijds toonden de meeste politici zich minder ingenomen met de mooie verkiezingsopkomst dan verontrust over de vele nieuwe kiezers die op de ‘verkeerde’ partij hadden gestemd. Sindsdien is de kloof tussen burger en politiek zelf een politieke kwestie geworden.

Het eerste gevolg daarvan is natuurlijk de nieuwrechtse politiek, die niet christelijk is en evenmin de economische belangen van de hogere middenklasse behartigt, maar stem geeft aan het culturele onbehagen en de vervreemding van het laagopgeleide deel der natie. Deze politiek ontmaskert de sociologische mythe als zou er een soort vanzelfsprekende of natuurlijke verbinding bestaan tussen de maatschappelijke onderlaag en linkse politieke partijen. Net zoals GroenLinks bij uitstek een partij is voor hoogopgeleiden, is de PVV dat immers voor laagopgeleiden. Dergelijke nieuwlinkse en nieuwrechtse partijen onderscheiden zich van oudlinkse en oudrechtse via stellingnamen inzake culturele kwesties (vrijheid en onvrijheid, multiculturalisme en immigratie, misdaad en veiligheid, nationalisme en internationalisme). Net zoals GroenLinks is voortgekomen uit (onder meer) de oudlinkse CPN, zijn ToN en PVV afsplitsingen van de oudrechtse VVD. Het nieuwrechtse populisme heeft zich inmiddels stevig in de Nederlandse politiek genesteld en het ziet er niet naar uit dat het snel weer zal verdwijnen.

Natuurlijk behelst dit nieuwrechtse populis-

me een afkeer van ‘het vreemde’ en het ‘niet-eigene’ en een nostalgisch verlangen naar het Nederland van weleer – het Nederland zoals destijds verbeeld door *Swiebertje* en tegenwoordig door *Toen was geluk heel gewoon*. En natuurlijk was er de afgelopen jaren veel gedoe over radicale moslims en vrouwonvriendelijke imams; over hoofdhoekjes, boerka’s en boerkin’s; over immigratie, integratie en inburgering. Maar ook dat andere kenmerk van het populisme, het volkse protest tegen politieke en bureaucratische elites, is de afgelopen jaren bij de PVV steeds zichtbaarder geworden. In plaats van krachtadig op te treden tegen de problemen waarmee ‘hard werkende burgers’ dagelijks kampen, zouden politici en ambtenaren hun tijd verdoen met eindeloze vergaderingen over bijzaken en een onophoudelijke stroom uit de werkelijkheid losgezongen nota’s, notities, rapporten en toekomstscenario’s produceren – of, erger nog: laten produceren door externe adviesbureaus of onderzoeksinstituten. Omdat een en ander bovendien wordt gefinancierd met ‘onze’ belastingcenten, zo luidt de populistische slotsom, is hier in feite sprake van uitbuiting van ‘gewone’ en ‘hard werkende’ Nederlanders door Haagse ‘zakkenvullers’, die alleen maar geïnteresseerd zijn in hun eigen portemonnee, hun eigen loopbaan en hun eigen ‘linkse hobby’s’. In dit populistische vertoog, dat vooral aantrekkelijk blijkt voor lageropgeleiden, is de parasitaire boevenrol van het kapitaal uit het socialistische verhaal overgenomen door politieke, bestuurlijke en ambtelijke elites.

En tweede gevolg van de politisering van de kloof tussen burger en politiek hangt hier nauw mee samen. Politici voelen zich van de weermomstuit steeds meer genoodzaakt om afstand te nemen van wat in minder dan tien jaar tijd ‘de Haagse kaasstolp’ is gaan heten. Zij geven daarmee de boodschap af dat wat in Den Haag gebeurt eigenlijk helemaal niet belangrijk is – dat het gaat om ‘de echte problemen’: de problemen van ‘de mensen in de samenleving’ of ‘de mensen in de oude wijken’. Zo baarde het kakelverse kabinet-Balkenende IV in het voorjaar van 2007 opzien met zijn voornemen om eerst maar eens honderd dagen ‘in gesprek te gaan met de samenleving’. „Zo’n bus heeft grote voordelen”, legde Erik van Bruggen, bedenker van de in dit verband georganiseerde bustournee, desgevraagd uit aan deze krant: „Die komt ergens aan, rijdt door het land – allemaal mediagenieke momenten die zo het journaal halen. En je kunt er als politicus je boodschap mee onderstrepen dat je de kiezer serieus neemt.” En inderdaad: dankzij Van Bruggen kon heel Nederland honderd dagen lang via oude en nieuwe media meegenieten van de avonturen die Balkenendes kabinetsploeg in het land beleefde. Minister André Rouvoet verscheen zelfs enthousiast jumpend met Haagse kinderen op de televisie.

In juni 2007, na afloop van de honderddaagse ontdekkingstocht door ‘de samenleving’, bleek bijna iedere pagina van het glossy beleidsprogramma ‘Samen werken, samen leven’ een fotomet-tekstballon-van-doodgewone-Nederland-der te bevatten. Waar het de Europese enwor- ding betreft, verwoorden deze buikspreekpoppen keurig het kabinetsstandpunt, maar waar het gaat om welzijnsbeleid, gezondheidszorg of onderwijs, terreinen waar burger en overheid elkaar dagelijks treffen, zeggen ze iets heel anders. Daar schetsen ze een soms scherpe tegenstelling tussen een bureaucratische beleidslofant en een breekbare maatschappelijke porseleinkast vol alledaagse wijsheid. Ilya Soffer krijgt van het kabinet bijvoorbeeld ruim baan om te mopperen over kastjes en muren in de zorg en Rob de Lugt mag zijn hart luchten over

de jeugdzorg: „Ze zeggen wel dat de wachtijs- ten zijn weggewerkt, maar dat valt vaak vies tegen. Mijn eigen dochter is gedragsgehandicapt, dus ik weet waar ik het over heb.” Het is slechts een variatie op het terugkerende thema van een onvoldoende presterende en bureaucratische overheid waartegen verzorgers en verzorgden op tragische wijze het onderspit delven. In het slothoofdstuk van het document, dat de veelzeggende titel ‘Overheid en dienstbare publieke sector’ draagt, mag mevrouw Wassenaar het allemaal nog eens samenvatten. Het lijkt een belofte van beterschap van het kabinet: „Ik vind dat de overheid echt moet luisteren naar burgers. De punten uit de dialoog moeten daadwerkelijk gebruikt worden.” Voordat het goed en wel van start was gegaan, had het kabinet-Balkenende IV met ‘Samen werken, samen leven’ al uitgebreid ‘sorry’ gezegd tegen ‘de samenleving’.

Steeds vaker spelen politici tegenwoordig dat zij eigenlijk helemaal geen ‘echte’ politici zijn, maar ‘gewone’ mensen; dat zij niet ‘boven’ of ‘tegenover’ burgers staan, maar ‘naast’ of (liever nog) ‘achter’ hen. Daarom liet Jan Peter Balkenende zich de afgelopen jaren zo graag fotograferen in een Formule 1-wagen, ontspannen met een glas pils in de hand of met Bianca aan zijn zijde. Daarom pronkt Wim van de Camp met

Nederland kon honderd dagen lang meegenieten van de avonturen die Balkenendes kabinetsploeg in het land beleefde

zijn motorfiets en daarom twittert Femke Halsema naar hartelust over het wel en wee van haar kinderen. Eerder dit jaar, al voordat hij het roer van Wouter Bos had overgenomen, figureerde Job Cohen als gastredacteur van het damesblad *Margriet*. De minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit volgde al met haar eigen glossy *Gerda*. En in de aanloop naar de verkiezingen gunden de lijsttrekkers van de meeste partijen de lezresses van *Libelle* een kijkje in hun privéleven via uitgebreide en met foto’s geardeerde interviews.

Populistische partijen die zich op luiden toon keren tegen het Haagse politieke establishment geven sinds 2002 stem aan de mopperende laagopgeleide burgers die zich ooit politiek afzijdig hielden. Was de kloof tussen burger en politiek tien jaar geleden nog als een slapende politieke vulkaan, inmiddels is zij tot uitbarsting gekomen met een volwaardige nieuwrechtse politiek van de gewone man (m/v) als resultaat. Zij is opgetrokken op de metafoor van een verregaand van ‘de mensen in de samenleving’ losgezongen ‘Haagse kaasstolp’. De politiek, zo luidt haar aanklacht, is eerder een oorzaak van de problemen waarmee ‘Henk en Ingrid’ kampen dan dat zij daarvoor serieuze oplossingen biedt. Politici die zich al te nadrukkelijk met de Haagse politiek associëren trekken in dit nieuw ontstane politieke klimaat nauwelijks nog volle zalen. Daarom proberen zij de kloof tussen burger en politiek te overbruggen door de rol van de exclusief op het Binnenhof gerichte beroepspoliticus te vermijden en zoveel mogelijk op ‘echte mensen’ te lijken. Als reactie op al die ontevreden burgers zijn inmiddels dus ook politici die politiek steeds meer de rug gaan toekeren, waarmee zij een nieuwe en tot op heden minder onderkende kloof in het leven roepen: die tussen politicus en politiek.

Deze bijdrage is gebaseerd op een artikel dat binnenkort verschijnt in het tijdschrift ‘Sociologie’.

EXPERTDISCUSSIE

Nieuwe partijen zijn ten onrechte genegeerd

Aan de Tweede Kamerverkiezingen deden negentien partijen mee, waarvan er bij de gemiddelde kiezer zo’n stuk of tien bekend waren. Talloze stemgerechtigden zullen verbaasd hebben opgekeken toen ze op de officiële kandidatenlijst nog zeven partijen zagen staan, waarover ze nauwelijks iets gehoord hadden: nieuwe partijen zoals Heel NL, de Partij voor Mens en Spirit, en Nieuw Nederland.

Maar waar die partijen voor staan en wat ze willen, daar kom je alleen achter als je actief gaat zoeken op internet. Kranten en praatprogramma’s van de publieke omroepen hebben nauwelijks aandacht aan die nieuwe partijen besteed. We laz en zagen telkens dezelfde deskundigen en dezelfde politici die steeds, op een net iets andere manier, over dezelfde dingen praatten. Artikelen en talkshows grossierden in varianten van dezelfde inhoud.

Een kwart van de stemgerechtigde Nederlanders raakte blijkbaar niet geïnspireerd door wat de media haar voorschotelden, want dat kwart ging niet stemmen op 9 juni. Ik begrijp dat wel. Ik geefles aan een universiteit en hoor van studenten dat zij top-debat-onderwerpen als de hypothecrenteaftrek en de AOW-leeftijd irrelevant vinden. De jonge generatie wordt warm van thema’s als *people planet profit*, informatievrijheid en kennisdeling, de kracht van diversiteit en verbinding, spiritualiteit.

In de programma’s van de meeste van de zeven jonge, nieuwe partijen staan die thema’s centraal. Alleen weet haast niemand dat. En dat ligt niet aan de energie en de motivatie van de leden van die partijen. Ik sta op de lijst van Partij Één en we hebben er, zonder onfatsoenlijk te worden, alles aan gedaan om media-aandacht te krijgen voor ons programma. Niets lukte.

MATTHIEU WEGGEMAN
Hoogleraar organisatiekunde aan de Technische Universiteit Eindhoven

Crisis- en herstelwet woningbouw werkt niet

Het nieuwe kabinet doet er goed aan de wet voor woningbouwprojecten af te schaffen. Hij rammet namelijk aan alle kanten. Van enkele onderdelen is onduidelijk hoe ze in verhouding staan tot onder meer het Europese recht.

De nieuwe wet vraagt van gemeenten een zeer gedegen, zorgvuldige aanpak. Daarvoor ontbreekt echter een praktisch model.

De Crisis- en herstelwet gaat er ten onrechte van uit dat de grootstevertraging wordt veroorzaakt door complexe wetgeving en bezwaar- en beroepsprocedures. Toch zit de grootste vertraging niet aan het eind, maar aan het begin van een project. Gemeenten verzuimen vaak om heldere keuzes te maken. Ze raken verzeild in allerlei overleggen met verschillende bestuurslagen, stellen keuzes tijdens het proces bij en doen onvoldoende zorgvuldig onderzoek.

MR. M. FOKKEMA EN MR. DRS. E.R. HIJMANS
Beiden senior adviseur grondbeleid en vastgoedrecht bij PurpleBlue, onderdeel van ingenieurs- en adviesbureau Tatu.

➤ Dit zijn delen uit langere expertdiscussies, te lezen via nrc.nl/expert

Foto Hollandse Hoogte